

(21). – I misvækstår blander man tørret og pulveriseret bark af bævreasp i rugmel til brød (VJylland; 22).

De klæbrige knopper om foråret kan samles og omdannes til vokslys (1804; 23), Balsampoplens knopper giver en god balsam til salver og olier (4).

Frøulden blandet med bomuld er tidligere forsøgsvis blevet forarbejdet til strømper, lysevæger m.m., se s. 61 (24).

Poppelløv lagt i laden skal kunne holde mus borte fra kornet (25). Røgen af bævreaspens ved fordriver fårekylinger (1).

Ituskåret bark af poppel lagt med gødning i jorden giver paddehatte hele året; man kan også fælde træet ved roden og på stubben hælde varmt vand blandet med opslemmet surdej, den skal da »inden fire dages tid bære de allerbedste paddehatte, som nogen vil begære«, det samme gælder poppelaske strøet på jorden og stænket med vand (1648; 26).

BØRNELEGE: Bladene hæftes med torne af stikelsbær eller hvenegræsrodder sammen til guirlander (Sønderjylland o. 1890; 27). Et blad lagt over hulheden på knyttet hånd slås itu med en knald. Stumper af den tykke bark er »husdyr«. Når der blev »trillet påskeæg«, lagde børnene dem i reder af mos foret med frøuld af pil eller poppel (28).

LITTERATUR: (1) 696 313,325,329; (2) 605 488; (3) 146 1,211–24; (4) 194 3,197,201,203; (5) 792 4, 1794,89; (6) 969f 51; jf. 653 4,1802,115; (7) 739 2, 605,606f, 608,611,614,619(1800); 398 1806,884f sml. 1837,312; (8) 57 2,1803,359; (9) 194 ny rk. 1,1808, 126; (10) 999b 1815,166; (11) 174 nr. 76,1836,176; (12) 531b 47; (13) 308b 271; (14) 939 1871 1,479; 512 3,1895,214; 278 1,1928,185; 449 1937,18; (15) 145 1899,328; (16) 622b 133; 725 13/9 1959; (17) 259b 1,25; 304 384f; 599b 1,80; 774 66; (18) 551 27/6 1953; (19) 950 134; (20) 525b 16; (21) 194 3, 1790,197; 739 2,1800,606; 531b 47; (22) 328g 56; (23) 182 2.1,269f; (24) 739 2,606 jf. 612f; (25) 43 1,1780,70; (26) 697 110; (27) 634 15446; (28) 251 1939,105; 725 9/6 1954.

LÆGEMIDLER

For gigt drikkes aspebark kogt i øl (begyndelsen af 1400-t; 1) eller der bades med vandafkog af poppelblade og rødder af hestehov (o. 1450; 2), jf. bd. 4.

Christiern Pedersen 1533: mellembarken kogt i vand til hovedvask for håraffald (1a), kønsdelene gnides med poppelsalve for ophørt urinering

(58b) (3), knuste knopper eller blade blandet med fedt til salve mod podagra (76a).

For tandpine: salt lægges i udboret stykke bævreasp, som brændes, hvorefter patienten tygger saltet eller lægger det i pose ved tanden (1594; 4).

Knopper af sortpoppel giver en smertestillende salve; gnedet på pande og tindinger virker den søvndyssende, smurt på kvindebryster kommer ikke mere mælk af dem (1648; 5).

En balsam af poppelknopper er smertestillende og heler sener; knopperne opblødt i linolie bruges mod brystlidelser, de koges i svinefedt og blade af valmue, bulmeurt, natskygge og husløg til »poppelsalve« på smertende svulster og som feberstillende omslag; knopperne koges i smør, perikonolie eller fedt til ind- og udvortes middel for hoste, lungelidelser og sidesting; mellembarken koges i vand til omslag på brandsår (1761; 6).

Salve af blad- og blomsterknopperne er et husråd mod gigt, diarré og smertefuld vandladning; knoppernes saft anbefales som sårmiddel (1800; 7). – Barken kogt i vin med tormentilrod og enebær indtages for vattersot (8); bladene sat på vin til badning af røde rindende øjne (9).

Sortpoplens knopper er anført i farmakopeen 1772.

Poppelblade, kongelys og katost kogt i vand med sæbe og salt indgives køer mod forstoppelse (Slesvig-Holsten; 10). – For hestens kolik er givet en stikpille af poppelblade, kamilleblomster og hørfrø kogt i vand tilsat cassiaekstrakt; knopperne bruges til salve på stivbenet hest, poppelsalve mod muk (hudbetændelse i kodebøjning); knopper, vejbreddaft, svinefedt m.m. lægges som omslag på hestens sår (11). – Om foråret skal fårene have et dekokt af barken (Bornholm 1700-t; 12). Afkog af sølvpoplens knopper anvendes mod fårets vattersot og iktesyge (13).

LITTERATUR: (1) 15 99; (2) 328b 32; (3) 488o 164(1632); (4) 82 97 jf. 51; (5) 697 110; (6) 696 316f; (7) 739 2,612,616; (8) 488o 208; (9) 282 10; (10) 677 1757,689f; (11) 83 67,99,102,119; (12) 942 49; (13) 739 2,1800,605; 32 68; 83 284.

SYGDOM OVERFØRES TIL PIL;

BRAND- OG ULYKKESTRÆER

Tandpine kan med neglestumper og lidt hår svøbt i skjortelap hensættes i en bævreasp (o. 1790; 1). Patient med koldfeber (»kolden«, malaria) skal nøgen føres gennem en kløvet bævreasp (1785; 3) eller gå til træet, ryste det og sige: Rystebom (= rystetræ) er mit hold, · nu skæn-

ker jeg dig min kold, · først en måned, siden et år · og siden så længe verden står (3).

En af de store popler ved Damholm gadekær i Angel blev kaldt *Koldentræet*, fordi sygdommen engang var sat hen i det; hvis man fældede træet, brød sygdommen ud igen (4).

En formel mod rosen (erysipelas) lød: Jesus han under espen stod, han svedte vand, han svedte blod (osv.) (5).

Ved gården Egedal, Vallekilde sogn i Odsherred, stod en meget høj poppel, der ikke måtte fældes, så skete en stor ulykke (6). Det blev også sagt om gammel kroget pil eller poppel på Vestermarken i Vrejlev sogn, Vendsyssel (7).

Fældede man en bestemt poppel i Lildfrost, Bredsted sogn, brændte byen (8). En poppelalé ved Brørupgård, Brørup sogn, må ikke fjernes, da gården ellers brænder (9). Andre fredede *brandtræer*:

Bævreasp i Skodborghus krohave, Vejen sogn (10), meget stor gråpoppel ved Bedsted by (al ligevel ryddet før 1890; 11), række gråpopler ved en gård i Hinderup, Hellevad sogn (fjernet 1893; 11), sølvpoppel ved gård i Hokkerup og hus i Holbøl, sidstnævnte blev trods naboernes advarsel fældet o. 1905 – og tre dage efter brændte huset (12). Da en stor poppel i Løjt sogn faldt for stormen, brændte ejerens gård, man mente derfor, at branden var sat hen i træet (13). Stor poppel ved indkørselen til gård i Ertebjerg på Als rummer gårdens brand (14). – Syd for grænsen: seks store popler ved vejen ø.f. gården Røst og stor poppel ved hus i Klapholt Hede, der længe blev fredet, men efterhånden var så rådden, at den kunne falde ned over huset og derfor blev ryddet (15).

En høj poppel kunne virke som »lynafleder« og skærme de nærmeste bygninger (16); jf. s. 52f. Da en poppel på Eggeslevmagle mark ved Skel-skør, plantet ved gårdens udflytning, skulle fældes og man havde hugget rødderne over, rejste den sig pludselig op fra næsten liggende stilling; ejeren besluttede straks at lade træet blive stående, så længe han var ved gården (17).

Får en »poppelpil« nær huset gule blade om sommeren, skal en person i huset dø inden årets udgang (Lolland; 18), sml. kål s. 253f.

LITTERATUR: (1) 161 1909/3P; 488o 79,92; (2) 488 6,1883,354; (3) 342 28,1934,50; 679 1,310 jf. 2,223; (4) 885 14,1937,124; 161 1906/23:3335; (5) 488 9, 1888,69; (6) 161 1906/31d:341; (7) 488i 2,550; (8) 161 1906/31d:2323; 955 1934,167; (9) 159 1928,61 (10) 161 1906/31d:2687; (11) 161 1906/31d:

3201,3202; (12) 357 18,179; (13) 885 11,1934–35, 28; (14) 885 8,1931–32,158 og 19,1943,66; (15) 885 14, 1937–38,119,122f; (16) 520 42; (17) 161 1906/23: 441; (18) 783b.

BYTRÆ

På majpladsen i Egense SFyn stod en kæmpe-mæssig poppel (1). 1. maj blev en dobbeltkrans blomster og grønt hængt op i en poppel i Magleby Stevns (2), i Væggerløse på Falster dansede man om en poppel behængt med blomsterkrans (3).

Bytræet i Strøby var en poppel, som ungdommen St. Hans aften pyntede med krans og gik rundt om; visnet o. 1880 (4), sml. s. 65. Mid-sommertræet i Ringsebølle sogn var en gråpoppel, her foregik ringridningen i fastelavnen, og her samledes ungdommen til sommerfester, træet var da pyntet med krans; det ca. 70-årige træ blev fældet 1897 (5). Der blev om sommeren holdt skovgilde i den lille lund Kæmpeasper ved landevejen mellem Åkirkeby og Rønne (6).

LITTERATUR: (1) 806f 121; (2) 159 1930,114; (3) 488g 4,90f; 546 24,1936,140; (4) 1009 ny rk. 1,1939–42,178,200; (5) 546 27,1939,57; (6) 449 1950,29.

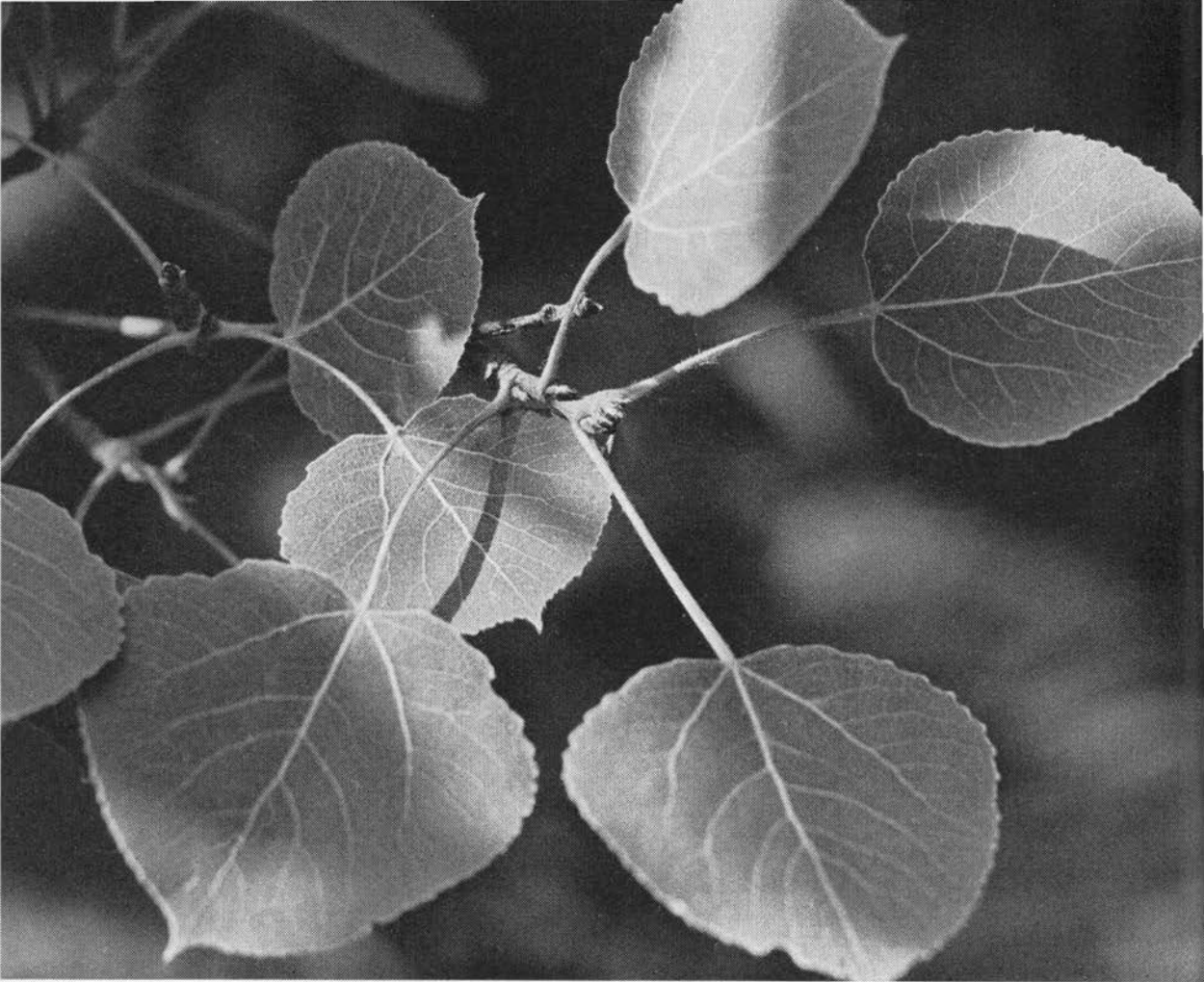
Ringridning. Træsnit fra gammel almanak. Det kgl. Bibliotek.

PLANTET VED FØDSEL;

LEGENDER

Da grev Albrecht Kristoffer Schaffalitzky var født i foråret 1800, blev plantet to popler (1). Inden for stendiget om Glud præstegård har stået fem store pyramidepopler, der vistnok blev plantet af provst Matth. Plesner efter hvert af hans børns fødsel (1800-t; 2), sml. s. 65.

Talemåden: »skælve som et espeløv« 1688ff stammer fra tysk, der måske atter har det fra fransk (3). Bævreaspens evige uro skyldes, at Judas hængte sig i den (VSjælland, VJylland;

Selv det svageste vindpust får aspens blade til at bevæge sig. (ES).

4); mens Gud vandrede her på jorden (eller: mod Golgatha), bøjede alle træer undtagen aspen sig ydmygt for ham, dens skælven er straffen for hovmodet (5); bævreaspens gav træet til Kristi kors, derfor ryster den af skræk selv i blikstille vejr og når der er torden i luften (ØJylland; 6), en »hellig« kone kunne se ham hænge under bladene på aspen ved huset – træet blev stjålet, men Gud lod et nyt gro op i hendes stue (Lindved ved Odense; 6).

Du skælver i stille luft? hvi så? · Er det fordi du ikke ville græde, · da alnaturen sorryfuld man så · for soneofret sig med tårer væde? *St. St. Blicher* (7).

LITTERATUR: (1) 879 177; (2) 955 1942,258; (3) 984 511; (4) 466 162; 328g 56; (5) 622b 131; 19 53; (6) 488i 2,310; (7) 78c 16.

VEJRVARSLER OG KALENDERREGLER

Vender bævreaspens blade den lådne side udad, får vi blæst, den glatte side varsler regn (1). Lugter balsampoplen særlig stærkt, er der regn i vente (2). Står poplerne med skæg (frøuld), kommer regn »omend aldrig så lidt« (Åsum; 3). Sidder efter løvfaldet blade øverst på kvistene, bliver vinteren mild, falder de først varsler det en hård vinter (3b), sml. lyng bd. 3.

Den bedste blegetid for tøj er, når sølvpoplen blomstrer (1632; 4). »Mor, hvornår må vi få halvstrømper på?« »Først når pilene [= poplerne] får blade« (VLolland; 5).

Skaden bygger helst i *blingreløv* (= bævreasp; 6).

LITTERATUR: (1) 830 2,1884,144; (2) 488g; 1,236; (3) 278 1936,23; (3b) 882 nr. 41,1976; (4) 1004 34; (5) 107 1964; (6) 488 6,259.

PROSA OG POESI

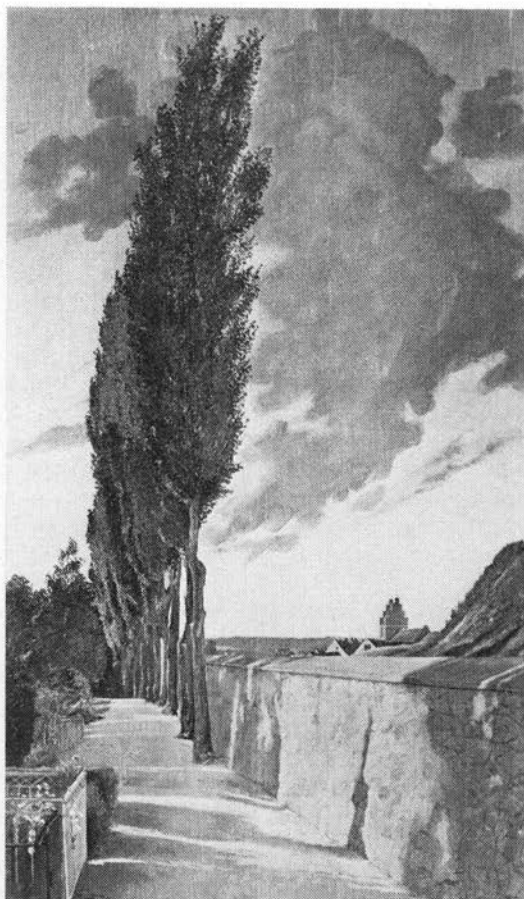
NB. Nogle skildringer gælder måske snarere pilen (sml. s. 70f).

Langs landevejene marcherer poplernes uendelige sørgetog *Johannes Buchholtz* (1). De fjerne landevejes nøgne, strittende poppelalleer minder ... om salig Ladegårdens triste lemmegarde, som i sin tid med sorte riskoste på skulderen rykkede sløvt og håbløst frem for at feje de grå gaders evige søle *Knud Poulsen* (2).

Poppelpilen stod med de tørre kvistes spilede grenenet mod den svagt skyede, blege vinterhimmel *Sophie Breum* (3). Novemberhalvmørkets træspøgelser med rumlende liv i de ofte hule stammer. Her bor heksen. Det er da indlysende. *Villy E. Risør* (4). Som trolde står de dér med massive kroppe og store, runkne hoveder, hvorfra en vilter hårpragt stritter til alle sider *J. Troels-Smith* (5). De havde store kællinghoveder, løftet over husenes rygning, var fulde af hvisken og tischen i kronerne, lønlig sladder, og det suste i dem i den mørke aften, som boede man på en ø med hav omkring, og bort i vinden lod de da alle de historier flyve som stod indskrevet i deres bark med runer, fra øverst til nederst. *Martin A. Hansen* (6).

Hvor er det nordisk, hvor jeg elsker det! Det er fuldt af barndom, af spæthed, og af de gamle, der rokker skrøbeligt med hovedet, summen af svundne tider er deri, folkevandringen, en evig hjemvé, jeg véd ikke om jeg er levende eller død, min sjæl er blandet sammen i en hvisken og bæven med poplens bevægelige løv, himlens blå og Østersøens urolige briser. Jeg genfinder et temperament i det lyse træ, den nordiske kvinde. *Johannes V. Jensen* (7). Dette sprog [dansk] ... minder i sit væsen om lyden af poplernes blade i vinden *Ingeborg Raunkjær* (8), og poplen, vort nationale træ ... med sin af fjorskuddene dannede krone, strittende i vejret som et opstrøget hår *Svend Fleuron* (9).

Pilen og poplen på Fyn har spillet en stor rolle i landsdelens billedkunst ... tidligere malere på Fyn såsom bl.a. C. F. Aagaard og Dankvart Dreyer havde deres meget personlige omgang med popler. For sidstnævntes vedkommende fremgår det bl.a. af Fyns Stifts Kunstmuseums »Udsigt fra Assens mod den sønderjyske Kyst«. Senere malede Brendekilde og vennen L. A. Ring pil og poppel på deres måde ... Sybergs omgang med popler kender enhver, der overhovedet kender malerkunst på Fyn. For ham var poplen en staffage i mange lærreder med og uden sne-sjatter mellem plovfurerne i det fynske land. *Johannes Larsen*, men især *Peter Hansen* dyr-

Pyramidepopler på kirkegården i Næstved. Maleri af L. A. Ring, 1895.

kede også poppel og pil i deres maleri. Mange andre kunne nævnes, Sophus Paulsen og Jacob Jørgensen er iblandt dem. De havde hver for sig deres inderlige forhold til popler. – Jeg har set djævelskab og troldtøj i poplerne og et utal af knudrede mennesker, som mig selv ... Poplen er verdens dejligste træ, fordi det har fæstnet sig på min nethinde som en stor ornamental skønhed og en rigt differentieret ynde ... Den sommerklædte poppel vedkommer mig langt mindre end den vinternøgne. *Ib Paulsen* (9b).

[Balsampoplen] har en rent ud sagt hjertesammensnørende dejlig duft (10); ak – det er at lugte sig til sin barndoms eventyrland ... der er minder om troperne og Robinson Krusoes ø i balsampoplernes duft *Achton Friis* (11).

Pyramidepoplens strugleragtigt opadstræbende,

næsten bajonetformede forgreninger *J. O. Bøving-Petersen* (12).

Poppel! Du vokser så hastig og skør du bliver i veddet, · siden Kolumbus dig fandt, voksede Europa som du. *J. H. Smidth* (13). Ved vej-kanten knejste de lydløse popler. · De stod, som de spejdede fjernt og vidt · og vogtede jorden mod onde skygger *Thorkil Barfod* (14).

En gusten vejløs tåge er stivnet over marken · – en fantasi i sortkridt på gråt karduspapir, · staf-fagen er en poppel med vædedryp langs barken, · der unaturligt ligner et fantasidyr's gevir. *Aage Lind* (15); rejst i rad langs agerskel og hegn · tegner popler, alvorstungt som pinier · egnens træk i strenge, sorte linier *K. L. Kristensen* (16). Gårdene drømmer under poppelkroner, · popler-nes blade får så sær en røst, · hør denne travle, evigt vågne snakken · uden om gavlen ... *Lau-ritz Larsen* (17) – hør ved min kalkhvide gavl · suset af poplerne, Fynsøens pinier! *Olaf Gynt* (18).

[Popler ved Grundtvigskirken] de er konger stillet op i rækker, · vokset ud af jordens drøm; de er stemmer i et steneorgel · og kogler i en tonestrøm (19). Jeg sad og lytted til poppelsus · og kirkeorgel, et dobbelt brus, · der faldt i klang med den stille fred, · der duftung lå over dette sted [kirkegården]. · Og eftermiddagens timer gik · – i evigheden et øjeblik, · til sus af poplernes gravmusik *Harald Herdal* (20).

Mod den blege himmel, · klar som dug og tåre, · står de sorte poppelpile · som en vagt ved bære *L. C. Nielsen* (21). Poplerne, i de funkklende næt-ter, · står som tanker, der timelig døde · for i uendelig stilhed at gro *Valdemar Rørdam* (22). Høstnætter på veje; måneskinsham, · hvor pop-lerne truer ad hundenes glam *Harald H. Lund* (23); hvad var vel livet uden lyse nætter · og gøgekuk og balsampoppelduft *Piet Hein* (24). Sølvpoplen duver i morgenens vind – · den ring-er, når solen står op. · Det er, som der røres et lille spinet · af sølv i dens skælvende top *Harald H. Lund* (25). Som en poppel for en sagte vind · afmålt menuetten går *Chr. Richardt* (26).

Poplens løv · som fakkellild · i morgensolen knitrer *Viggo Stuckenberg* (27). Poplerne kræn-ger sig dybt; de metalliske stammer · står i det knitrende løvværk som søjler i flammer *Mogens Lorentzen* (28). Rødtligt ringler poppelløv, · blankt som drevet kobber *Ludvig Holstein* (29). Poppelblade vender sig blinkende omkring · og fniser som veninder for ingen verdens ting *Knud Wiinstedt* (30), lufter sommervinden, da er det som de ler · og ville mig fortælle, hvad mile-vidt de ser, · da viser alle blade det hvide silke-

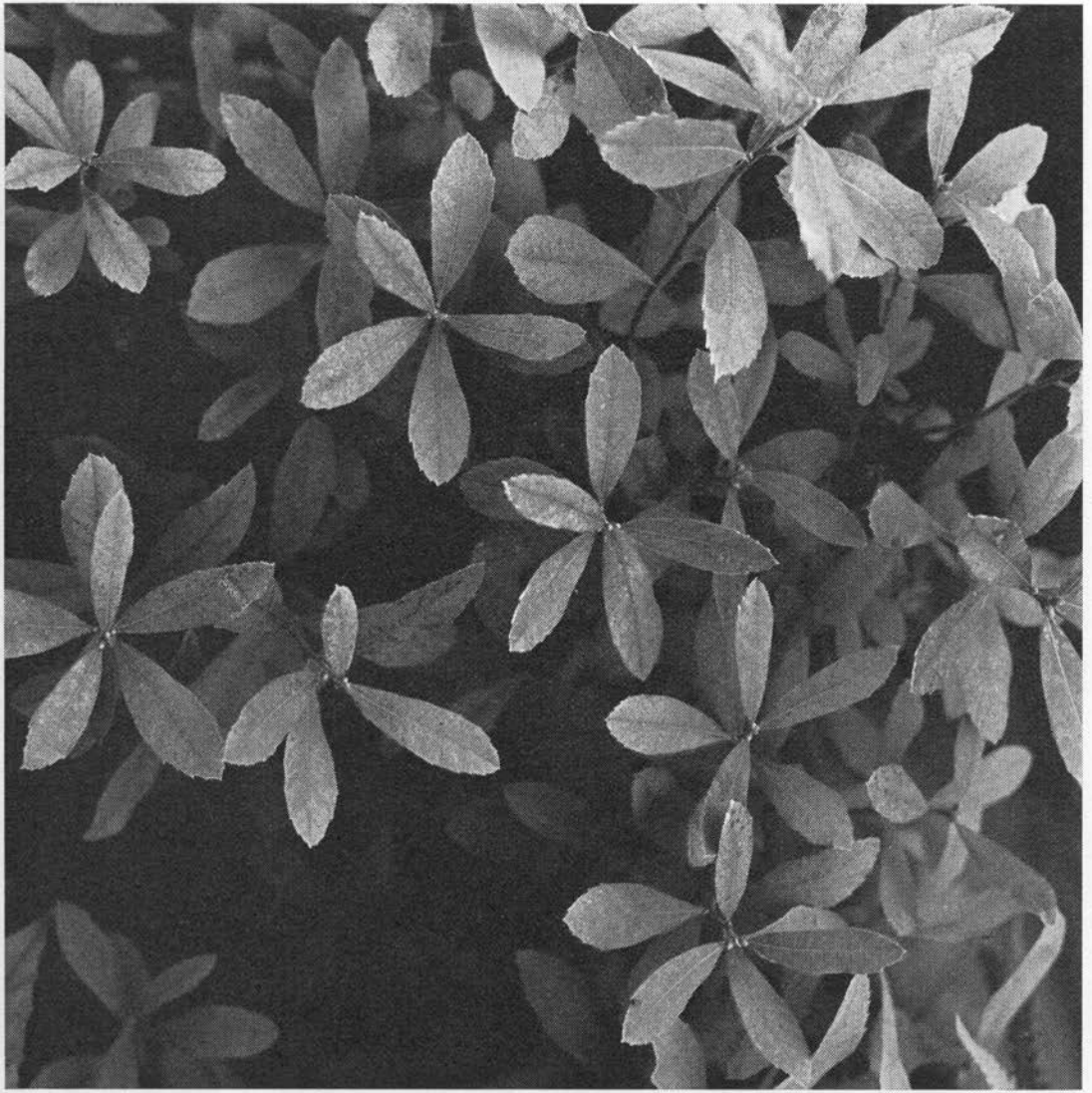
for · og drysser rakkelfrynsere som larver over jord *Knud Wiinstedt* (31). Poplerne står ved fjorden · og hvisker mørkt mod hverandre. · · Sært ligeegyldigt bedrøvet · rækker de grene mod grene. · Glansløst vender de løvet · og sukker, uendeligt ene. – · · Bølgerne dansed i fjorden, · poplerne skinned af rakler, · bruste som vård-gudens fakler · i rosenrød ild op af jorden *Valdemar Rørdam* (32).

Fra poplen i den lune vind · som lokker om en barnekind · de brune rakler slingrer *Otto C. Fønss* (33). De hvide frødun fra poplen flyger, · som faldt der snefnug fra fjerne byer *L. C. Nielsen* (34), og poplerne bag mønningen · de duver dybt i dønningen *Jeppe Aakjær* (35), stammer på hæld for vind og vejr · dirrer som spændte strenge *Olaf Andersen* (36). De store popler suser tungt · som gamle folk de snakker *Jørgen Vibe* (37); poplerne suser · om hus og gård, · dufter så dragende · fjernt imod vår *Mads Nielsen* (38).

En styntet poppel ved et husmandshus, · et fat-tigt syn, dog rigere end noget, · thi Danmarks lykke hvisker i dens sus *Johs. Boolsen* (39). Mit gamle hjem ... mit barndomshjem, · du lille, lave hus · ved landevejens grøftkant, · med gamle poplers sus *Erich Erichsen* (40). Du pop-pelsus, du hvisker sødt · om barnekår der-hjemme · og minder mig om lyden af · min mod-ers bløde stemme *Hansigne Lorenzen* (41). De popler, der sang ved min barneseng, · skal jeg aldrig møde igen, · men den sang, de sang for en lyslokket dreng · vil jeg mindes, hvor langt jeg går hen *Poul P. M. Pedersen* (42).

Hans Ahlmann, Popler (43); Olaf Andersen, Popler ved Pinse (36); Thorkil Barfod, Poplen (44); Kristen Beck (45); Kai Hoffmann, Pop-lerne (46); Lauritz Larsen, Poplerne (17); Han-signe Lorenzen (41); Harald H. Lund, De grå Popler (47), Sølvpoplen (25); Kai Friis Møller, Poplerne (48); Ove Rode, Ranke Popler (49); Nis Petersens novelle- og digtsamling *Stynede Popler* udkom i hans dødsår 1943.

LITTERATUR: (1) 110 15; (2) 730b 110; (3) 101 27; (4) 774 64f; (5) 254 95; (6) 333f 41; (7) 433g 178f; (8) 755 235; (9) 237 38; (9b) 276 24/12 1967; (10) 210 20/4 1945; (11) 269 2,68; (12) 118 35; (13) 842 178; (14) 48c 130; (15) 541 31; (16) 490 46; (17) 529c 95f, (18) 316f 97 jf. 144,176,182; (19) 844 6/1 1954; (20) 370 29; (21) 647; (22) 789s 35; (23) 561h 15; (24) 361f 69; (25) 561b 20; (26) 766b 107; (27) 868c 35; (28) 556e 28; (29) 397c 63 jf. 79; (30) 976 11; (31) 976b 34; (32) 789d 89f; (33) 283f 29; (34) 647b 92; (35) 1002g 9; (36) 27c 30; (37) 967f 21; (38) 648e 44;

Pors. (ES).

(39) 88 36; (40) 218 73; (41) 554 95; (42) 706 24;
 (43) 9 45f; (44) 48h 33; (45) 54b 111f; (46) 386h 72;
 (47) 561e 32; (48) 625 76-78; (49) 417 1909,656.

Pors, Myrica gale

En indtil 1 meter høj, meget grenet busk med mørkegrønne, i spidsen takkede blade; rakleskæl, blomster og frugter er dækket af harpikskirtler og dufter ligesom hele planten stærkt aromatisk. Alm. i jyske hedeegnes højmoser.

Pors o. 1300ff, fællesgermansk, af ukendt oprindelse; i mange stednavne: Porsmose 1438ff SSjælland, Postmose 1609ff ved Åbenrå, Porsplet o. 1750 på Stenderup mark, Porshøj og Porskær ved Skive, Porsen ØHanherred, Porskær i Galten sogn, m.fl.; *mølbusk* Vendsyssel, *lopperis* SVJylland – anvendt mod skadedyr, se nedenfor.

ANVENDT VED BRYGNING, SOM TE OG TOBAK

I Egtvedpigens grav fra ældre bronzealder og i Juellinge-graven ved Nakskov (ældre romersk